

Den danske Een Verden bevægelse 1946-70: Verdensføderalismen i Danmark

Finn Laursen

English Summary

During the period covered in this chapter the world witnessed an intensification in the nuclear arms race and a deterioration in East-West relations as shown by the Berlin crisis in 1961, which led to the building of the Berlin wall, separating the eastern and western part of that city until the end of the cold war in 1989. In 1962 the Cuban Missile crisis took the world close to a devastating nuclear weapons exchange. The response of the Danish One World (Een Verden) organisation to these events was to call for international negotiations and a strengthening of the United Nations organisation.

Linked with these developments, the year 1960 saw the start of the Campaign against nuclear weapons, which organized huge marches. Een Verden told its members and the media that the organisation was neither for nor against the marches, but used the occasion to stress the message that the world can only get rid of weapons if an alternative security system is created, with supranational powers to settle disputes.

Een Verden's chairman, Liberal Party MP Henry Christensen, stepped down in 1960 after just two years and was replaced by Manja Mourier, now Countess Manja Danneskiold-Samsøe, after her second marriage. She occupied the post the following two years. In 1962 Knud Nielsen took over as chairman of the executive committee from Hans Solholm. He remained in that position till Een Verden's merger with the UN Association in 1970.

In parallel with the concerns about Cold War-developments Een Verden also focussed on the developing countries. In a resolution in 1961 the organisation came out strongly in support of multilateral development aid instead of bilateral aid. A number of the weekend courses organised by the organisation dealt with development issues. So did several articles in the organisation's magazine Verden og Vi (The World and We).

Denmark's first application for membership in the European Communities (EC), together with the UK in 1961, was noticed by Een Verden but not celebrated, and a lot of scepticism was expressed by the organisation's leaders and members, sadly including various national stereotypes. The potential link between regional and global integration was not given a deeper conceptual and political analysis.

Indledning

Fra begyndelsen af 1960erne lå Een Verdens politiske linje fast på FN-linjen. Man lagde fortsat vægt på at være tværpolitisk. Fra den kolde krigs start havde forholdet til kommunister og deres fredsforeninger været kontroversielt, men blev i første omgang afklaret derhen, at man ikke kunne stole på dem og derfor ikke kunne deltage i deres fredskonferencer. Ungarn-krisen i 1956 svækkede de kommunistiske partier i mange vestlige lande, herunder Danmark. Men Sovjetunionen eksisterede stadigvæk og forblev lidt af en udfordring for Een Verden. En anden udfordring var pacifismen. Våbenkapløbet gav næring til pacifistiske organisationer, herunder *Aldrig Mere Krig* i Danmark. Men Een Verden ønskede ikke at give udtryk for en anti-militær holdning, og samarbejdet med foreningen *Aldrig Mere Krig* var begrænset, i modsætning til FN-foreningen, hvor det var Een Verden, der var bejleren. Faktisk dukkede spørgsmålet om en sammensmeltning af Een Verden og FN-foreningen op flere gange. Der skulle dog gå et årti, indtil begge sider var klar til at 'danse tango.' Der var stadigvæk stor interesse for udviklingsproblemer – den tredje verden -, og i den forbindelse kunne man godt samarbejde med foreningen *Mellemfolkeligt Samvirke*, der fokuserede på netop udviklingsproblemer. Endelig var der også fint samarbejde med *Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed*.

Den kolde krigs våbenkapløb betød stor interesse for nedrustning og våbenbegrænsninger. Eksistensen af atomvåben førte til store demonstrationer mod atomvåben i begyndelsen af 1960erne. I debatten gjorde Een Verden opmærksom på, at man kun kan slippe af med våben, hvis man får skabt et alternativt sikkerhedssystem, hvor man begrænser den nationale suverænitet med overnationale myndigheder, der har tilstrækkelige konfliktløsningskompetencer.

En vigtig begivenhed i perioden, der dækkes i dette kapitel, var Berlin-krisen i 1961, der førte til bygning af Berlin-muren, der adskilte øst og vest frem til den kolde krigs afslutning i 1989.

Og så var det i 1962, at terrorbalancen spidsede til med den cubanske missilkrise i 1962. Det var i slutningen af den periode, der bliver dækket i dette kapitel.

1960

Ved begyndelse af 1960 bestod Een Verdens forretningsudvalget af følgende: Grevinde Manja Danneskiold-Samsøe, redaktør Hakon Dyrge, læge Erling Fischer, bogholder Eigil Hansen (hovedkasserer), advokat Jørgen Eckhardt Jensen, arkivar Knud Nielsen, og kaptajn Hans Solholm (formand for udvalget).¹ Landsformand var fortsat Henry Christensen, MF (V).

¹ Beretning for året 1959-60 fra Een Verdens forretningsudvalgsformand, september 1960. Een Verdens arkiv.

Billede 9.1: Hans Solholm, formand for Een Verdens forretningsudvalg 1959-61

Kilde: Aalborg Amtstidende 6. april, 1959.

Der blev fortsat gennemført en del kurser med støtte fra UNESCO's nationalkomite, bl.a.:

- kursus i Silkeborg for folkeoplysningsfolk og seminarieelever med 64 deltagere
- kursus i Næstved for folkeoplysningsfolk i samarbejde med den lokale FN-forening, 27 deltagere
- kursus på Breidablik for 41 gymnasieelever fra en halv snes gymnasier i Storkøbenhavn arrangeret af EVU-København, og
- seminarieelevkursus på Breidablik med 40 deltagere.

Een Verden deltog også aktivt i indsamlingskampagne til fordel for flygtningearbejdet.

På styrelsesmødet den 13. marts 1960 blev det oplyst, at nationalkomiteen havde fået to nye medlemmer: Statskonsulent Helveg Petersen og general Orla Nørberg. På samme møde vedtog man at udsende en resolution vedrørende 10-magtsmødet, der skulle starte i Geneve den 15. marts. Man nedsatte en redaktionskomite bestående af landsformanden, Knud Nielsen og Leif Gunnarsen. Deres forslag blev vedtaget og udsendt gennem Ritzau.² (se Tekstboks 9.1).

Tekstboks 9.1: Een Verdens udtalelse on 10-magts mødet mellem øst og vest om afrustning, 13. marts 1960

Landsorganisationen Een Verden, dansk afdeling af World Association of World Federalists, har ved sit hovedstyrelsesmøde søndag den 13. marts vedtaget flg. udtalelse:
Udviklingen i det sidste halve år har vist en stigende interesse blandt ledende statsmænd for forhandling om afrustning og afspænding mellem verdens stater. Denne udviklings foreløbige højdepunkt nås ved ti-magts mødet mellem øst og vest om afrustning, der begynder den 15. marts i Geneve.
Skal dette møde ikke som tidligere møder blive et forum for politisk propaganda, men et skridt i retning af den fred, som alle folkeslag ønsker, må statsmændene realistisk koncentrere forhandlingerne om de nødvendige betingelser for, at freden kan blive til virkelighed. Een Verden vil i denne forbindelse

² Referat af Een Verdens landsstyrelsesmøde i folketinget den 13. marts 1960. Een Verdens arkiv.

understrege det uomgængeligt nødvendige i, at der – som det accepteres af et flertal af landene på FNs 14. generalforsamling – gennemføres en international retsorden og etableres en international sikkerhedsstyrke under FN, som en garanti for varetagelsen af de nedrustede landes sikkerhedsproblemer.

Denne udvikling følger nøje det princip, som Een Verden til stadighed har hævdet: At en afrustning kun er mulig, hvis der samtidig opbygges en international organisation med tilstrækkelig magt og myndighed til at opretholde og sikre freden.

Kilde: Afskrift i Een Verdens arkiv.

Den 11. maj 1960 sendte forretningsudvalgets formand Hans Solholm en fortrolig skrivelse til forretningsudvalgets medlemmer, med kopi til landsstyrelsens medlemmer, hvori han lagde op til en diskussion af de organisatoriske problemer:

”Uden endnu at råde over talmateriale til at underbygge påstanden, vil jeg ikke påstå, at organisationen mister medlemmer i større tal. Men at organisationen står helt i stampe [på grund af at] til- og afgang af medlemmer kun lige opvejer hinanden, behøver man formentlig ikke talmateriale til at underbygge.

Disse forhold er fremført gentagne gange af forskellige styrelses- og forretningsudvalgsmedlemmer. Om årsagen er der fremført mindre, idet dog alle har været opmærksomme på, at sekretariatsarbejdet er alt andet end tilfredsstillende. Det kan ikke udelukkes, at andre årsager spiller ind, f.eks.

- manglende arbejdsopgaver
- manglende skoling af ledende folk og
- deraf følgende passivitet i vore lokale afdelinger.

Jeg tror, der skal lægges stor vægt på den manglende skoling. Når man besøger afdelinger er det ofte temmelig nedslående at høre selv mangeårige aktive medlemmer udtale sig om verdensfederalisme. Dette må naturligvis skabe vanskeligheder i medlemshvervningen.”³

Solholm endte med at fokusere på skabelse af et effektivt sekretariat og organisering af effektiv medlemshvervning, og forskellige sparemuligheder blev diskuteret i et bilag til skrivelsen, uden at det førte til klare anbefalinger.

Den 12. maj 1960 modtog Een Verden et brev fra udenrigsminister Jens Otto Krag vedrørende foreningens forslag til nedsættelse af et udvalg til udarbejdelse af forslag til en revision af FN's pagt (se Tekstboks 9.2).

Tekstboks 9.2: Brev fra udenrigsminister J.O. Krag til Een Verden vedr. pagtrevisionsudvalg

I en til udenrigsministeriet stilet skrivelse har ”Een Verden” under henvisning til de under FNs auspicer stedfundne drøftelser om nedrustning henstillet til regeringen, at der nedsættes et udvalg til udarbejdelse af forslag til en revision af De Forenede Nationers pagt.

Som det utvivlsomt vil være ”Een Verden” bekendt, giver den danske regering hele sin støtte til de bestræbelser, der udfoldes for at opnå en almindelig begrænsning af rustningerne, og er villig til for sit vedkommende at yde enhver bistand, som med rimelighed kan forventes at medvirke til dette formål.

Regeringen ser derfor også med megen sympati på det af ”Een Verden” stillede forslag om udarbejdelse

³ Dokumenter i Een Verdens arkiv, dateret 11. maj 1960.

af ændringer til FNs pagt, men mener ikke, at tidspunktet er inde til at nedsætte et regeringsudvalg med den opgave at udarbejde sådanne forslag. Regeringen ville imidlertid hilse det med glæde, såfremt "Een Verden", eventuelt i samarbejde med FN-foreningen og Udenrigspolitisk Selskab, nedsætter en arbejdsgruppe, der kan studere hele dette spørgsmål og fremkomme med forslag til eventuelle ændringer, som den danske regering vil kunne benytte, når tiden er moden hertil. Udenrigsministeriet vil være villigt til at stille sekretariatsbistand til rådighed for en sådan arbejdsgruppe samt til på enhver måde bistå arbejdsgruppen i dens virksomhed. De praktiske spørgsmål i forbindelse hermed vil kunne drøftes med kontorchef V.U. Hammershaimg.

Sign. J.O. Krag

Dokument P.J.III. Journal nr.119.B.6.a, dateret 12. maj 1960. Afskrift i Een Verdens arkiv.

FN-foreningen svarede positivt efter drøftelse i hovedbestyrelsen med brev til Een Verden den 11. juli 1960 underskrevet af P. Veistrup, formand, og M. Hasdorf, generalsekretær. Dog fandt man den foreslåede sammensætning utilfredsstillende. Man bemærkede, at Een Verden ville indtage halvdelen af pladserne og på forhånd havde besat formandsposten. Man ønskede, at de deltagende organisationer skulle få lige mange medlemmer, at udvalget selv vælger sin formand (Een Verden havde foreslået Per Hækkerup), og at Kvindernes Liga for Fred og Frihed repræsenteres i udvalget. Man ønskede også forudgående forhandlinger med Ligaen samt Udenrigspolitiske Selskab.⁴

I forbindelse med sammensætningen gjorde Det Udenrigspolitiske Selskab opmærksom på, at de fire navne, man pegede på fra selskabet, ikke repræsenterer selskabet, da det ville være i modstrid med selskabets vedtægter, men de blev anmodet om at indtræde i udvalget efter Een Verdens ønsker.⁵

På landstyrelesmødet den 4. september på Christiansborg blev det meste af tiden brugt til at diskutere økonomi og lotteri, og hvor meget kontorhold man havde råd til. Medlemstallet blev oplyst til ca. 6.500. Spørgsmålet om ny landsformand for Henry Christensen, der ikke ønskede at fortsætte, blev også diskuteret. Det blev oplyst, at man havde forsøgt henvendelse til Danstrup, Sigurd Højby, Hækkerup og Brandt Rehberg, der alle havde afslået. Solholm redegjorde for sagsforløbet vedrørende pagtrevisionskomiteen. Man enedes om udpegelsen af følgende Een Verden repræsentanter i komiteen: Erling Bindslev, Leif Gunnarsen, Eckhardt Jensen, Knud Nielsen og Hans Solholm. Man diskuterede desuden WAWF kongres i 1961, hvor forslaget var Wien, hvor der dog ikke var en lokal forening.⁶

På landstyrelesmødet i Middelfart den 17. september 1960, forud for delegeretmødet, fastholdt landsformanden, Henry Christensen, sit ønske om at fratræde og henstillede, at man valgte næstformanden Manja Danneskiold-Samsøe, der var betænkelig, men ikke fandt at kunne sige nej i den kritiske situation Een Verden befandt sig i. Der fulgte en diskussion, hvor bl.a. Knud Nielsen udtrykte forbavselse over den vending, som sagen havde taget. Solholm gjorde opmærksom på, at landsformanden ikke var gået, men blev siddende i styrelsen. Styrelsen endes så om at opstille Manja Danneskiold-Samsøe til landsformand.⁷

På delegeretmødet den 17.-18. september rapporterede formand for forretningsudvalget, Hans Solholm, at det havde været "et år med svigtende aktivitet og manglende arbejdsindsats." Der var ikke faldet flere

⁴ Citeret efter brev fra Leif Gunnarsen til udvalget dateret 29. marts 1961. Een Verdens arkiv.

⁵ Brev i Een Verdens arkiv.

⁶ Referat af Een Verdens landsstyrelsesmøde på Christiansborg den 4. september 1960. Een Verdens arkiv.

⁷ Referat af landsstyrelsesmøde i Middelfart Ferieby den 17. september 1960. Een Verdens arkiv.

afdelinger fra, med der sporedes "en svag tilbagegang i medlemstallet." Vi fik dog ikke et tal ved denne lejlighed.

Spørgsmålet om rejsesekretær kontra blad blev fortsat diskuteret, en diskussion, der normalt blev vundet af bladet, der nu redigeredes af Carsten Christiansen i Ålborg, hvor bladet også blev trykt noget billigere end tidligere.

Det gik ikke så godt med landslotteriet. Hakon Dyrge havde måttet træde tilbage som formand for lotteriudvalget efter at have pådraget sig en lungebetændelse i sommerferien. Han blev afløst af Eigil Hansen. Der var dog stadig tid til at forbedre situationen inden lotteriets afslutning senere på året.

Folketingsgruppen valgte ny bestyrelse. Nationalkomiteen fik to nye medlemmer: statsskolekonsulent Helveg-Pedersen og generalmajor Orla Nørberg. Der havde dog ikke været penge til at afholde et møde med komiteen.

Forsøget på at få nedsat et dansk udvalg, der skulle undersøge problemerne omkring en pagtrevision, fortsatte, ledet af Leif Gunnarsen.

Efter den noget pessimistiske rapport forsøgte Hans Solholm dog med en vis optimisme, da han så ud i fremtiden: "En ikke ubetydelig del af verden har for længst erkendt, at den eneste udvej ud af verdensanarkiet er verdensføderalismen. Herhjemme har vi placeret os bedre og bedre i det officielle politiske liv. Vore talere høres flere og flere steder, vores skribenter har næsten fri adgang til pressen og der er enorme arbejdsområder. En helt ny verden er i disse år ved at dannes."⁸

I tilknytning til de 10-magtsforhandlingerne om nedrustning, der fandt sted i Genève, oplyste Jens Junghans, at Een Verdens Ungdom (EVU) i København havde udarbejdet en vejledning om nedrustningsproblemet. Som grundlag benyttedes en bog på engelsk: Noel-Baker, *The Arms Race*.⁹

Som så ofte tidligere nedsatte man et resolutionsudvalg på delegeretmødet, der kom til at bestå af Leif Gunnarsen, Hans Solholm, Jens Junghans, Hesse Rasmussen og Villy Hansen. Resultatet blev, at man vedtog to resolutioner, om henholdsvis standsning af atom- og brintbombeforsøg samt om FN-politistyrker, hvor man ønskede en mere permanent ordning (se Tekstboks 9.3 og 9.4).

Tekstboks 9.3: Resolution om atom- og brintbombe forsøg fra Een Verdens delegeretmøde 17.-18. september 1960

Een Verdens delegerede forsamlet i Middelfart 17.-18. september 1960 henstiller til regeringen og folketinget energisk at støtte de internationale bestræbelser for hurtigst muligt at afslutte forhandlingerne om en overenskomst om standsning af alle atom- og brintbombeforsøg under effektiv international kontrol og at erklære Danmarks beredvillighed til at tilslutte sig en sådan overenskomst og bære sin part af de økonomiske byrder ved oprettelsen og vedligeholdelsen af det nødvendige kontrolapparat under FN's myndighed.

Kilde: Bilag III, til referatet fra mødet. Een Verden arkiv. Også trykt i *Verden og Vi*, 11. årg., nr. 9 (oktober 1960), p. 2.

⁸ Beretning for året 1959-60, p. 5.

⁹ Referat af landsorganisationen EEN VERDEN's delegeretmøde i Middelfart Ferieby, den 17.-18. september 1960.

Tekstboks 9.4: Resolution om FN-politistyrker fra Een Verdens delegeretmøde 17.-18. september 1960

Den seneste tids internationale begivenheder har klart vist betydningen af en instans, som står over de stridende parter.

Vi har set dette i FN's arbejde for en fredelig afvikling af konflikter af international karakter, og betydningen af en international politistyrke er tydeligt blevet demonstreret såvel i Suez- som i Congo-krisen. Samtidig har det imidlertid vist sig at være en alvorlig svaghed, at de politistyrker, der stilles til rådighed for verdensorganisationen, kun er ansvarlig over for deres nationale regeringer.

Een Verden ønsker derfor atter at understrege nødvendigheden af, at FN får permanente politistyrker, der er individuelt rekrutterede og alene er ansvarlig over for FN.

Som en overgangsform ville opstillingen af nationale FN-kontingenter, der stod til rådighed for sikkerhedsrådet, være af værdi.

Een Verden hilser derfor Sveriges initiativ med opstillingen af en permanent FN-enhed i den svenske hær velkommen og opfordrer den danske regering til ligeledes at opstille en permanent og specialtrænet FN-enhed inden for det danske forsvar.

Kilde: Bilag III, til referatet fra mødet. Også trykt i *Verden og Vi*, 11. årg., nr. 9 (oktober 1960), p. 2.

Lørdag aften i forbindelse med delegeretmødet holdt forfatteren Peter P. Rode et foredrag om dansk udenrigspolitik gennem 100 år.

Som tidligere nævnt, bl.a. med henvisning til "det tilstundende folketingsvalg," ønskede Henry Christensen ikke at modtage genvalg som landsformand. På styrelsens vegne indstillede han Manja Danneskiold-Samsøe til ny landsformand, som "valgtes med overvældende tilslutning."

Da hovedkassereren heller ikke ønskede at modtage genvalg opstilledes Helge Nielsen, København, som valgtes. Som redaktør genvalgtes den allerede fungerende Carsten Christiansen.

Til styrelsen valgte delegeretmødet følgende: Henry Christensen, Roskilde, Leif Gunnarsen, København, Hans Solholm, København, Erling Fischer, Vodskov, og Mogens Borly, København.

I valgforsamlingerne valgtes følgende til styrelsen:

Øerne udenfor København: Rigmor Buhl-Hansen, Odense, Knud Nielsen, Allerød, og Verner Larsen, Sorø.

København: Knud Mayne, Foxvig Petersen, Villy Hansen, Per B. Johansen og Eckhardt Jensen.

Jylland: Egon Jakobsen, Haderslev, K.E. Thorsen, Randers, fru Elin Ewald, Silkeborg, Niels Christensen, Århus.

For øvrigt vedtog man at udsætte afstemning om vedtægtsændringer til delegeretmødet 1961.

På landstyreelsesmødet efter delegeretmødet valgtes man Erling Fisher som næstformand og følgende medlemmer til forretningsudvalget: Manja Danneskiold-Samsøe, Erling Fischer, J. Eckhardt Jensen, Knud Nielsen og Hans Solholm.

På landsstyreelsesmødet den 6. november i Zoo's restaurant var økonomi og lotteri atter vigtige emner. Det blev oplyst, at der skønsmæssigt var solgt 130.000 lotterisedler. Vedr. pagtrevisionskomiteen oplyste Gunnarsen, at han havde henvendt sig til professor Max Sørensen om deltagelse i komiteen, og at denne havde svaret positivt.

Billede 9.2: Afgående landsformand Henry Christensen sammen med Manja Danneskiold-Samsøe (1911-1991), ny landsformand for Een Verden 1960-1962 (Tredje person ukendt, muligvis V.J. Kofoed, Odense).

Kilde: Een Verdens arkiv.

Forud for folketingsvalget den 15. november 1960, der blev udskrevet af den socialdemokratiske statsminister Viggo Kampmann, formulerede Een Verdens landsformand Manja Danneskiold-Samsøe nogle mulige spørgsmål til kandidaterne (se Tekstboks 9.5).

Tekstboks 9.5: Foreslåede mulige spørgsmål til folketingskandidater ved valget i november 1960

Til samtlige afdelinger, kredse og kontakter.

Ved det kommende folketingsvalg vil det være af interesse for EEN VERDEN, at alle deres tillidsmænd og aktiver medlemmer udnytter adgangen til at stille spørgsmål til kandidaterne ved de 5-kantede (eller færre-kantede) vælgermøder. Det må tilrådes, at stille korte spørgsmål – med et minimum af ”forklaring” til. Som mulige spørgsmål kan foreslås:

- I. ”Hvordan ser De (kandidaten) eller Deres parti (evt. kandidaterne og deres partier) på sammenhængen mellem en international retsorden og nedrustning, idet en aftalt, alle omfattende, kontrolleret nedrustning formentlig kun kan tænkes endelig sikret af en international retsorden, således som bl.a. den tværpolitiske EEN VERDEN-bevægelse går ind for det?”
- II. ”I hvilket omfang mener DE, at Danmark bør gå ind for en styrkelse af F.N. Et stærkt F.N. er jo i det lange løb fredens bedste værn, således som bl.a. den tværpolitiske EEN VERDEN-bevægelse har påpeget det?”
- III. ”Er efter Deres mening en international retsorden båret af et stærkt F.N. ikke en nødvendighed for at en alle omfattende nedrustning skal kunne holde, således som bl.a. den tværpolitiske EEN VERDEN-bevægelse har påpeget det?”
- IV. ”Hvorledes ser De på den tværpolitiske EEN VERDEN-bevægelses forslag om, at F.N. skal have permanente politistyrker, direkte under F.N.?”
- V. (Kun til oppositionspartier, da regeringen er positiv): ”Hvorledes ser DE på den tværpolitiske EEN VERDEN-bevægelses forslag om en specialtrænet FN-enhed i det danske forsvar – i lighed med Sveriges nylige vedtagelse?”
- VI. (Ikke til kommunister, socialistisk folkeparti og de uafhængige): ”Er kandidaten medlem af den tværpolitiske EEN VERDEN’s folketingsgruppe, i hvis bestyrelse Deres parti er repræsenteret? Hvorledes ser De på EEN VERDEN-bevægelsen?”

Med venlig hilsen
Manja Danneskiold-Samsøe
landsformand

Kilde: Kopi dateret 3. november 1960. Een Verdens arkiv.

Ved valget den 15. november 1960 mistede Retsforbundet repræsentation i folketinget, så det blev afslutningen på "Trekantregeringen", der havde ledet landet siden 1957. Social Demokratiet og De Radikale kunne fortsætte regeringen ved at tage den ene repræsentant fra Grønland som grønlandsminister. Jens Otto Krag fortsatte som udenrigsminister. Det nye Socialistisk Folkeparti (SF) fik 11 mandater, mens kommunisterne (DKP) røg ud.

1961

Ved begyndelsen af 1961 var det således Manja Danneskiold-Samsøe, der var landsformand og Hans Solholm, der var formand for forretningsudvalget. Knud Nielsen blev dog fungerende formand for forretningsudvalget i en periode i begyndelsen af året, hvor Solholm var udstationeret til Tyskland.¹⁰

Der havde længe været en interesse for udviklingsproblemer i organisationen. Det var medvirkende til, at landsstyrelsen den 29. januar 1961 vedtog en udtalelse til regeringen og folketinget, hvor man gjorde sig til talsmand for multilateral hjælp, altså hjælp først og fremmest gennem FN, i stedet for dansk bilateral hjælp til udviklingslande (se Tekstboks 9.6).

Tekstboks 9.6: Udtalelse fra Een Verdens landsstyrelsesmøde på Christiansborg søndag den 29 januar 1961 om udviklingsbistand.

Til Regering og Folketing.

EEN VERDEN hilser med tilfredshed i den seneste tids diskussion om øget dansk og nordisk indsats i udviklingslandene, men ønsker at understrege de store betænkeligheder, der knytter sig til, at en sådan indsats eventuelt tænkes øvet separat uden om FN.

Det er EEN VERDEN's opfattelse, at Regeringens bistand til udviklingslandene bør foregå fortrinsvis gennem FN og ikke gennem enkelte landes separate foranstaltninger.

En sådan bistandsydelse gennem FN og dets særorganisationer medvirker til styrkelse af organisationens prestige, virker fremmende for midlernes rationelle fordeling og er i overensstemmelse med den fremgangsmåde, som klart udtrykt foretrækkes af udviklingslandene selv.

EEN VERDEN skal på linje hermed opfordre Regering og Folketing til at søge at bringe forberedelserne af øget dansk bistand til udviklingslandene ind i det i enhver henseende positive spor: At bistand fortrinsvis formidles gennem FN.

Kilde: Een Verdens arkiv.

Styrelsesmødet i slutningen af januar så allerede frem til WAWF's kongres i Wien, 10.-15. juli, 1961. Som nationale repræsentanter valgte man Leif Gunnarsen, Erling Fischer og Manja Danneskiold-Samsøe, og man nominerede følgende til opstilling på kongressen: Knud Nielsen, Mogens Borly, Hans Solholm og Henry Christensen. Til WAWF's ungdomsråd valgtes Jens Junghans og nomineredes Villy Hansen. Man vedtog desuden, at den danske delegation skulle arbejde for genvalg af K. Gbedemah fra Ghana som præsident for WAWF.¹¹

¹⁰ Referat fra landsstyrelsesmøde den 29. januar 1961. Een Verdens arkiv.

¹¹ Ibid.

I foråret kom atommarch på dagsordenen. Efter henvendelse fra en af foreningens større afdelinger – vi ved ikke hvilken - sendte fungerende formand for forretningsudvalget, Knud Nielsen, følgende svar dateret den 6. marts 1961 til foreningens afdelinger, kredse og kontakter:

”EEN VERDEN som organisation er hverken for eller imod atommarch og dermed sammenhængende protester; vi arbejder på en hel anden måde. Heraf følger dog logisk at organisationen EEN VERDEN ikke deltager i protestmøder arrangeret i forbindelse med atommarchen.”¹²

Sagen må have haft en bredere interesse. I hvert fald finder vi i arkivet en udateret udtalelse til offentligheden, hvor man forsøger at bruge atom-kaprustningen til at gøre opmærksom på foreningens alternativ (se Tekstboks 9.7).¹³ Til al held finder vi også et følgebrev til Ritzaus Bureau, der er dateret den 18. april 1962, hvilket tillader datering.

Tekstboks 9.7: Udtalelse til offentligheden gennem Ritzaus Bureau om protester mod atomvåben, 18. april 1962

Med den forestående påske-atommarch for øje ønsker landsorganisationen EEN VERDEN at udtale: Vi forstår bekymringen og harmen hos de mennesker, som vil protestere mod atom-kaprustningen. Alligevel må EEN VERDEN påpege at protester ikke er nok. En verdensplan er påkrævet. Nationerne søger tryghed gennem deres rustninger. Dette er dog i det lange løb en illusion. Hverken hæmningsløs kaprustning eller ukontrolleret – endsige samtidig – nedrustning kan give tryghed. Den nødvendige kontrol med iværksættelsen af en afrustningsaftale er ej heller i sig selv tilstrækkeligt til at sikre verdensfreden. Den endelige løsning må ligge i en alt og alle omfattende, effektivt kontrolleret afrustning – bortset fra nationale politistyrker – i forbindelse med en international retsorden sikret gennem et stærkt FN, som har en international sikkerhedsstyrke – tungere væbnet end nogen national politistyrke – til sin rådighed. Først da kan man gennem de uhyre besparelser på rustningsbudgetterne virkelig sætte ind i verdenskampen mod sult, nød og fattigdom.

Kilde: Kopi i Een Verdens arkiv.

Det var også i første halvdel af 1961, at det lykkedes at få oprettet og sammensat et udvalg til drøftelse af spørgsmålet om ændringer af De Forenede Nationers pagt. Det startede med en henvendelse til regeringen fra Een Verden og Een Verdens folketingsgruppe i 1960 (se ovenstående).

Udvalget fik følgende sammensætning (i alfabetisk orden):

EEN VERDEN:

Advokat Erling Bindselev, Lrs. Leif Gunnarsen, Advokat J. Eckhardt Jensen, Sekretær Knud Nielsen, og Kaptajn Hans Solholm

EEN VERDEN's folketingsgruppe:

¹² Kopi i Een Verdens arkiv.

¹³ Påskedag i 1961 var 3. april. Kampagnen mod Atomvåben var stiftet i 1960. En første atommarch i oktober 1960 startede med ca. 800 deltagere i Holbæk og nåede ca. 5.000 deltagere, da den ankom til Rådhuspladsen i København. Den 2. atommarch i påsken 1961 havde ca. 2.000 deltagere. Den fik stor pressedækning. Ved afslutningen påskedag talte kirkeminister Bodil Koch, hvilket skabt nogen uro i Socialdemokratiet. Se Henrik S. Nissen, ”Kampagnen mod Atomvåben”, https://danmarkshistorien.lex.dk/Kampagnen_mod_Atomv%C3%A5ben

Kommunelærer R. Lysholt Hansen (S), Redaktør Per Hækkerup (S), Adjunkt Helge Larsen (R), Grosserer Anker Lau (V), og Chefredaktør Poul Møller (K).

Foreningen for Forenede Nationer:

Lektor Preben V. Askgaard, Redaktør, cand.polit. Finn Friis, sekretær, cand. jur. M. Hasdorf, stud.polit. Ivar Hornemann Møller, og kontorchef P. Vejstrup.

Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed:

Ekspeditionssekretær, fru Fanny Hartmann, mag.art., fru Else Zeuten, MF, og redaktør, fru Ellen Holmgård.

Udenrigspolitisk Selskab:

Professor, dr.jur. Max Sørensen, Fhv. Præsident (for FN's flygtningekommission i Palæstina) Holger Andersen, Lrs. Hermod Lannung, og Lrs. Johan Wilhjelm.¹⁴

I forbindelse med et weekendkursus i maj have *Verden og Vi* en artikel skrevet af tre af foreningens pionerer, Elisabeth Nordentoft, der kom med allerede i begyndelsen i 1947, Erling Bindslev, der kom med i 1948. og Hakon Dyrge, der kom med i 1949. Artiklen inkluderede et billede af de tre.

Billede 9.3: Fra venstre: Hakon Dyrge (bl.a. rejsesekretær 1950-56), Erling Bindslev (redaktør af medlemsbladet gennem flere år) og Elisabeth Nordentoft (har bl.a. repræsenteret Een Verden ved adskillige kongresser i udlandet)

Kilde: *Verden og Vi*, 12.årg, nr. 4 (maj 1961), p. 9

WAWF's kongres i 1961 fandt sted i Wien, 10.-15. juli.¹⁵ Fra dansk side deltog følgende: Manja Danneskiold-Samsøe, Mogens Borly, Leif og Ruth Gunnarsen, Knud Nielsen, Helge Nielsen, Erling Fischer, J. Foxvig Petersen, Holger Petersen, Hans Solholm og Elisabeth Nordentoft. Efter kongressen var Een Verden repræsenteret i WAWF's forretningsudvalg med Manja Danneskiold-Samsøe og Leif Gunnarsen samt Ruth Gunnarsen valgt af ungdomsrådet. I rådet sad foruden de nævnte tillige Mogens Borly, Knud Nielsen, Erling Fischer og Hans Solholm. Solholm var yderligere formand for FN-

¹⁴ Udateret liste i Een Verdens arkiv.

¹⁵ Wien-kongressen omtales også i Leif Gunnarsen, "Hvilken strategi skal vi bruge for fredens sag?" *Verden og Vi*. 12. årg., nr. 5 (august 1961), pp. 2-4.

styrke udvalget og Knud Nielsen for det politiske udvalg.¹⁶ Een Verden var efterhånden blevet en af de dominerende organisationer i WAWF sammen med amerikanske United World Federalists (UWF).

Kongressen i Wien vedtog en ret kort deklARATION (se Tekstboks 9.8 for engelsk original) samt 13 korte resolutioner foreslåede af forskellige delegerede.

Tekstboks 9.8: WAWF's Wien deklARATION, 1961

Vienna Declaration 1961

The Congress of the World Federalists appeals to a troubled world not to allow itself to be discouraged or to be drawn into a psychosis of war.

War is not inevitable.

It declares its confidence in the will of the people to maintain the peace.

It believes the peoples of the world are tired of the interminable discussions about disarmament that lead nowhere, it offers them the only reasonable solution.

The World Federalists declare that peace can only be insured if law replaces violence among the nations.

They insist upon the necessity of creating international agencies for the establishment of world law and world security.

They point out that any effective disarmament is impossible without the creation of legislative, executive and judicial bodies with all the necessary powers to maintain the peace and enforce disarmament.

The Congress insists that not only must the United Nations survive and every nation become a member, but must be reinforced.

To make the U.N. more effective the peoples of the world and their governments must give the United Nations limited but very real powers to enforce the peace and for economic development.

The standard of living of many of the new nations must be raised – for every man has a right to a decent living – and raised quickly by a World Development Authority under the direction of the United Nations, looking chiefly to the Organisation of world markets and stabilization of the prices of raw materials.

To achieve a durable peace and well-being of all men the World Federalists call for the active cooperation of all the peoples of the East and the West, and also the neutral states whose role in world politics should be strengthened so that they can persuade the two blocs to collaborate.

Kilde: Kopi I forfatterens arkiv.

Delegeretmødet i 1961 fandt sted den 16. og 17. september i Middelfart Ferieby. Det blev åbnet af næstformanden Erling Fischer, da formanden først kunne være fremme med forsinkelse. Formanden for forretningsudvalget, Hans Solholm fremlagde en mundtlig beretning. Han undskyldte, at han ikke havde haft tid til at få en skriftlig beretning klar. Han nævnte, at foreningen havde ansat Knud Holm Tved som landssekretær, men at hans fortsatte ansættelse afhang af resultatet fra landslotteriet. Han omtalte bl.a. den nu afholdte verdenskongres i Wien, og sagde herunder:

”Kongressen var delt i to dele, den åbne del, hvor en række verdensfederalister talte. Francis Gérard fra Frankrig om afrustningsproblemerne, englænderen John Pinder om verdens økonomiske problemer. Jeg selv havde den glæde at tale om den rapport, den internationale PUNF [Permanent United Nations Force]-komite har udarbejdet om en

¹⁶ Forretningsudvalget, Beretning for året 1960/61, september 1961. Een Verdens arkiv.

Verdens Sikkerheds Autoritet. Et foredrag var helt i særklasse. Det var vores FN-observatør Marion McVitty, der i et stærkt personligt foredrag om De Forenede Nationer fremhævede folkenes optimistiske tro på FN, men også pegede på de mange farer, der truer FN. Ikke mindst fremhævede hun den fortvivlede økonomiske situation, De Forenede Nationer befandt sig i, fordi landene ikke opfylder sine forpligtelser.”¹⁷

Solholm udtrykte også en vis betænkelighed ved FN’s indsats i Congo:

”I de allersidste dage har vi været vidne til en anvendelse af De Forenede Nationers apparat, som jeg føler trang til at udtrykke meget stor betænkelighed ved. Jeg tænker på det ’kup’, som det er kaldt, FN-styrken i Congo gennemførte i onsdags. Det formelle grundlag er måske i orden ved den resolution, sikkerhedsrådet vedtog i februar om fornødent med magt at hindre en borgerkrig i Congo. Nu er det ikke let her at vurdere situationen. Men det havde været indlysende lykkeligere, hvis FN først havde grebet ind med våbenmagt efter en borgerkrigs udbrud og bragt den til standsning. Det har altid stået os verdensfederalister klart, at en FN-styrke skulle anvendes til at opretholde freden mellem nationer. Og interne forhold i en stat, måtte staten selv klare. Det, der er sket i Katanga, var måske nødvendigt. Og måske ikke. Hvem ved med sikkerhed, at en borgerkrig var ved at bryde ud? Lad mig sige det sådan, at de principper, der ligger bag en permanent FN-styrke eller en Verdens Sikkerheds Autoritet, tåler ikke ret mange aktioner som Katanga-aktionen.”¹⁸

Solholm fremlagde også et forslag til udtalelse. Efter nogen diskussion nedsatte man et redaktionsudvalg bestående af Hans Solholm, Kirsten Ree og Leif Gunnarsen. Følgende dag fremlagde Leif Gunnarsen et forslag til udtalelse, der blev vedtaget af delegeretmødet. Udtalelsen dækkede Berlin-krisen og truslen fra atomvåben; i begge tilfælde så man en rolle for et styrket FN (se Tekstboks 9.9).¹⁹

¹⁷ Mundtlig beretning på delegeretmødet 16-17 sept. 1961. Een Verdens arkiv. Vi kan føje til, at Wien-kongressen havde ca. 400 deltagere, heriblandt Bruno Kreisky, Clement Attlee, Robert Buron, Bert Röling, og Jan Tinbergen. Se Rolf Haegler, *Histoire et idéologie du mondialisme*. Zürich : Europa Verlag, 1972, p. 140.

¹⁸ Ibid. Det er selvfølgelig en udtalelse, der rejser mange spørgsmål. Hvis FN ikke må blande sig i interne konflikter, så kan det jo blive op til f.eks. NATO at gøre det, som vi så i ex-Jugoslavien. FN’s operation i Congo, kendt som ONUC for *Opération des Nations Unies au Congo*, blev etableret i 1960 af FN’s sikkerhedsråd. Det var den første FN fredsbevarende mission med betydelig militær kapacitet. Der opstod borgerkrig i Congo, da landet blev selvstændigt i 1960. Den mineralrigeprovinc Katanga rev sig løs, støttet af belgiske mineselskaber og lejesoldater. Så det var en ret speget situation for FN. En del af konflikten blev også en konflikt mellem den nye stats præsident Joseph Kasavubu og premierminister Patrice Lumumba, der førte til Lumumbas arrest og senere henrettelse den 17. januar 1961. FN’s generalsekretær Dag Hammarskjöld tog til Afrika for at prøve at udrede trådene. Det blev som bekendt hans død. Det var den 17. september 1961, at hans fly styrtede ned på vej til at møde udbryderprovinsen Katangas leder Moïse Tshombe. Se bl.a. ”Congo – fra uafhængighed til krise,” <https://arbejderen.dk/udland/congo-%E2%80%93-fra-uafh%C3%A6ngighed-til-krise>. Uklart hvilket ’kup’ Solholm refererede til.

¹⁹ Berlin krisen i 1961 var en af de definerende begivenheder under den kolde krig. Sovjetunionens blokade af Berlin i 1948 førte til en luftbro organiseret af de vestlige allierede, så mad og andre forsyninger nåede frem til Vestberlin. Blokaden blev ophævet i 1949. I 1958 genoptog Nikita Khrushchev forsøg på at få de vestlige allierede ud af Berlin. Der fulgte forhandlinger, der ikke førte til noget. Et topmøde i Paris i 1960 brød sammen efter U-2 affæren (nedskydningen af et amerikansk spionfly over Sovjetunionen). Der skete en tilspidsning, da John F. Kennedy blev præsident i USA i 1961. På et topmøde i Wien i juni 1961 truede Khrushchev med at indgå en aftale med Østtyskland, hvis der ikke blev fundet en løsning. Kennedy insisterede på fortsat fri adgang til Berlin, der blev set som værende af højeste strategisk vigtighed for USA. Problemet var nu, at flere og flere østtyskere flygtede til Vestberlin, hvilket ville føre til økonomisk og demografisk dræning af Østtyskland. Natten mellem 12. og 13. august, 1961, begyndte

Tekstboks 9.9: Politisk Udtalelse fra Een Verdens delegeretmøde i Middelfart, 16.-17. september 1961 om atomtruslen og Berlin-krisen

På baggrund af kernevåbnenes trussel mod menneskehedens fortsatte eksistens og den seneste udvikling omkring Berlin appellerer EEN VERDEN's delegeretmøde til regeringen om gennem sin FN-delegation at rejse kravet om fuldt atomstop, omgående iværksættelse af almindelig, samtidig nedrustning under FN's kontrol, FN-kontrol med og regulering af verdensrummet og om at tage initiativ til en omdannelse af FN til en overstatslig myndighed med magt til at sikre verdensfreden. EEN VERDEN mener, at FN bør være et sted, hvor man forhandler sig tilrette om Berlin-problemet.

Kilde: Citeret efter referat af mødet, Een Verdens arkiv.

Der blev også vedtaget nye love og vedtægter for foreningen, samt for Een Verdens Ungdom (EVU), der fra nu af blev ligestillet med Een Verden kredse.

Og så var der valg. Landsformanden Manja Danneskiold-Samsøe genvalgte med akklamation. Til Styrelsen valgte delegeretmødet følgende: Erling Fischer, Vodskov, Leif Gunnarsen, København, Hans Solholm, København, Eckhardt Jensen, København, Niels Christensen, Århus, Carsten Christiansen, Ålborg, Helge Nielsen, København og Ib Christensen, Randers.

Følgende blev valgt i valgforsamlingerne:

København: Hakon Dyrge, Knud Mayne, Foxvig Petersen, Jørgen Ejlstrup, Kirsten Ree og Mogens Borly.

Sjælland-Fyn: Knud Nielsen, Allerød, Rigmor Buhl Hansen, Odense.

Jylland: K.E.Thorsen, Randers, Egon Jakobsen, Haderslev, Elin Ewald, Silkeborg, V. Ranfelt, Åhus.

EVU: Annette Viran, Odense, Niels Jørgen Thøgersen, Viborg, Holger Petersen, København.²⁰

Plakat 9.1: Landslotteri 1961

Kilde: Een Verdens arkiv.

Østtyskland, med sovjetisk støtte, at bygge Berlin-muren. Se bl.a. "Berlin crisis of 1961", <https://www.britannica.com/event/Berlin-crisis-of-1961> (konsulteret 16. december 2020).

²⁰ Referat af mødet. Een Verdens arkiv. Se også følgende referat: "Een Verdens delegeretmøde," *Verden og Vi*. 12. årg., nr. 7 (oktober 1961), pp. 5-7.

Den 19. september 1961 sendte Hans Solholm et brev til Manja Danneskiold-Samsøe, der netop var blevet genvalgt som landsformand. Det var ca. to år efter at han vandt et kampvalg mod Mogens Borly som formand for forretningsudvalget. Det stod nu klart, at Solholms valg havde haft efterdønninger i organisationen, og Solholm indrømmede nu, at han ikke havde haft held til at forbedre forholdene i organisationen. Med henvisning til styrelsesmødet efter delegeretmødet skrev Solholm bl.a.:

”Mødets forløb fik bægeret til at flyde over for mit vedkommende. Gennem to år har jeg måttet slås med forskellige grupper og/eller enkeltpersoner. Jeg indrømmer meget villigt, det sikkert er min egen skyld. Først og fremmest fordi jeg lod mig påvirke til at lade mig stille op som FU-formand for to år siden. Det har jeg tit og ofte fortrud (sic). Men det tæller naturligvis også, at jeg slet ikke har evnet at udjævne meningsforskelle og få FU til at arbejde som en enhed. Jeg kendte vanskelighederne, men jeg mente fra meget andet arbejde af lignende karakter, at jeg kunne kunsten. Nu må jeg erkende, at her er det i alt fald ikke lykkedes. Der har givet været fejl på mange sider, men jeg bærer naturligvis ansvaret og vil ikke nu – det tjener jo intet formål – prøve at fordele dette ansvar.”²¹

Kampen mellem grupperne blev i stor udstrækning udkæmpet i forhold til forslag til nye vedtægter. Vedtægter bestemmer jo bl.a. hvem, der vælger hvem, og således får organisatorisk magt. Solholm udpegede hovedfjenden: ”For mig selv er billedet helt klart, selvom jeg ikke har mange beviser. Fronten Dyrge-Kirsten Ree har været enige om at torpedere vedtægtsforslaget og give mig et skud for boven. Vedtægtsforslaget skulle væltes formentlig fordi Dyrges forslag faldt med et brag sidste år. Og jeg skulle have en på hovedet for Borlys fald for to år siden.”

Solholm fortsatte: ”Men lad nu alt det ligge. Jeg er kørt helt træt og kan ikke forestille mig endnu et arbejdsår med manglende samarbejdsvilje og intrigemageri af den ene eller den anden art. Min øjeblikkelige indstilling er derfor, at jeg ikke ønsker at deltage i et FU-arbejde.” For at fortsætte, fortsatte han, ville han have en tillidserklæring fra de københavnske styrelsesmedlemmer, allerhelst en enstemmig tillidserklæring fra hovedstyrelse.

Alt tyder på, at Solholm ikke fik en sådan tillidserklæring. På landsstyremødet den 15. oktober 1961 valgtes Knud Nielsen enstemmigt til formand for forretningsudvalget.²²

²¹ Brev fra Hans Solholm til Manja Danneskiold-Samsøe, dateret 19. september 1961. Kopi i Een Verdens arkiv.

²² I referatet fra et forretningsudvalgsmøde med deltagelse WAWF Council medlemmer den 26. maj 1962 i Allerød læser vi: ”Under en uformel diskussion om WAWF's problemer forlod Hans Solholm mødet. Ved en senere telefonisk opringning meddelte Hans Solholm, at han med øjeblikkeligt varsel nedlagde alle sine tillidsposter i det verdensfederalistiske arbejde både nationalt og internationalt.” Referatet giver ingen antydning af grunden til Solholms beslutning. Hovedemnet på mødet var kontingent til WAWF, hvor WAWF bad om en ret høj forøgelse, som man ikke kunne acceptere fra dansk side.

Billede 9.4: Knud Nielsen (1918-1981), aktiv som verdensføderalist fra 1948 til sin død i 1981, bl.a. som formand for Een Verdens forretningsudvalg 1961-1970, og efterfølgende også i vigtige poster i FN-forbundet og WAWF

Kilde: forfatterens billedsamling

Knud Nielsen havde været med siden 1948, hvor han blev ansat som generalsekretær. Fra 1949 og de første år af 1950erne var han nordisk sekretær. I forbindelse med en artikel han skrev i bladet *Verdens Gang* i 1959 findes følgende korte CV: "KNUD NIELSEN, født 1918. Studeret jura og filosofi ved Københavns Universitet. Fhv. landssekretær i 'Een Verden' og sekretær i Nordiske Verdensfederalisters Samarbejdskomite. Formand for 'Young World Federalists' (Een Verdens ungdomsinternationale). (Medlem af socialdemokratisk kredsorg. i Hillerødkredsen og vælgerforeningsbestyrelsen i Lillerød). Arkivassistent på Social-Demokraten."²³ Ifølge korrespondance mellem Per-Olof Johansson og Knud Nielsens søn Conrad blev Knud student fra Ålborg Katedralskole ca. 1936. Universitetsstudier blev ikke færdiggjorte på grund af krigen. Han blev siden højskolelærer på Den Internationale Højskole fra ca. midten af 1960erne til sommer 1979. Internationalt afsluttede han karrieren som formand for WAWF's råd. Han døde den 8. september 1981.²⁴

²³ Det drejer sig om følgende artikel, "Kan det moderne diktatur bestå?" *Verdens Gang*. Nr. 1 (1959), p. 15.

²⁴ Korrespondance stillet til rådighed for forfatteren af Per Olof-Johansson. Der findes en nekrolog skrevet af Hermod Lannung, Anker Nielsen og Mogens Borly i *Verden og Vi*. Nr. 5 (1981), p. 118. Også det norske blad *En Verden*, nr. 4, 1981, p. 33, havde en nekrolog signeret af E.G.S., formentlig norske En Verdens generalsekretær på det tidspunkt. Knud Nielsens sidste WAWF Council møde blev netop et Council møde i Oslo i sommeren 1981, hvor alle deltagerne kunne se, at han var meget syg. Forfatteren til denne bog deltog, og husker, at Knud sagde, at hans doktor havde givet ham tilladelse til at deltage. Her følger mindeordene fra Lannung, Anker Nielsen og Mogens Borly:

Knud Nielsen kan på mange måder ses som den 'ubesungne helt' i Een Verdens historie. Ingen anden person arbejdede så mange år – utrætteligt - for foreningen, som han gjorde.

Der valgtes også formænd og medlemmer af udvalgene, der ifølge de nye vedtægter nu blev vigtigere i arbejdet:

Organisationsudvalg, formand Niels Christensen, Århus.

† Knud Nielsen

Den 8. september mistede vi vor kære ven Knud Nielsen, som døde efter alvorlig sygdom. Alle, der var tilstede var WAWF's styrelsesmøde i Oslo i august, var klar over, at Knud var meget syg, men det var godt for os og for ham selv, at han med store fysiske anstrengelser var med. Han aflagde de rapporter, som han ville give os, og han følte en dyb tilfredsstillelse ved at være i stand til det.

Gennem de mange år fra kort efter krigen, da Knud blev verdensføderalist, har han altid aflagt rapporter, som virkede stimulerende på vort fremtidige arbejde. Med sin idealistiske indstilling som baggrund kom Knud gennem sin store arbejdsindsats til at yde en enestående støtte til de verdensføderalistiske bestræbelser. Knud var først leder af de nordiske En Verden-organisationers samarbejde og derefter formand for den verdensføderalistiske ungdomsorganisation, Young World Federalists. Nogle år senere blev han formand for dansk En Verdens forretningsudvalg og senere formand for WAWF's politiske komité. Efter at være trådt tilbage som komitéformand var Knud gennem syv år formand for WAWF's styrelsesråd.

Knuds tænkning var præget af en filosofisk indstilling, og på den Internationale Højskole underviste han gennem en årrække i politisk filosofi. Hans rapporter og udtalelser i WAWF og andre steder var ofte præget af hans filosofiske livssyn, men hans konklusioner var aldrig verdensfjerne. De var klare og tydelige og ikke til at misforstå.

Knud Nielsen hilser på Indira Gandhi under WAWF's kongres i Indien i 1975.

Knud arbejdede meget samvittighedsfuldt, og han opnåede derfor ofte resultater, som ikke ret mange andre kunne have nået.

For alle, som var medlem af WAWF's styrelsesråd gennem de syv år, er der ingen tvivl om, at han var en leder af format. Han havde de bedste kvalifikationer. Han kunne ikke alene lede de daglange møder i WAWF til fuldt mål – til trods for, at sproget jo er engelsk – men mellem styrelsesmøderne var det muligt for ham til mindste detalje at følge med i og kontrollere WAWF's administrative problemer.

Da han trak sig tilbage fra posten som formand for styrelsesrådet, blev han af dette udnævnt til vicepræsident i WAWF. Han påskønnede meget denne udnævnelse, ikke mindst fordi han samtidig blev opfordret til at være formand for en WAWF komité, der havde til formål at virke for international afspænding og samarbejde mellem de internationale folkelige organisationer.

Dette hverv inden for WAWF skulle altså blive hans sidste, men hvilket hverv! Knud betragtede det som et tillidsvotum fra styrelsesrådet, og som en udfordring han helt og fuldt ville være med til at leve op til. Det lykkedes for ham sammen med få andre

at bane vej for et muligt, fremtidigt samarbejde mellem østlige og vestlige organisationer, men han kunne have haft brug for endnu nogle år for at vort håb i så henseende kunne gå i opfyldelse – hvis dette nogensinde bliver muligt.

Knud var en prægtig rejsefælle. Han var konstant årvågen og kom uophørligt med bemærkninger – meget ofte morsomme – om hvad vi oplevede sammen, når vi rejste gennem Europa eller til oversøiske steder. Det var imidlertid helt klart på disse ture, at Knud – uden hensyn til den væsentlige arbejdsopgave han drog ud til – som noget meget væsentligt havde sin familie i tankerne. Det var en selvfølge, at han på et eller andet tidspunkt ville tale om sin kone Majalise og børnene. Alle de, som har været sammen i lange møder med Knud – enten WAWF-møder eller andre – ved, at Knud fandt støtten hos sin kone til sin meget store indsats i arbejdet.

Alle inden for vor danske og udenlandske organisation vil dybt føle det savn, vi har nu. Knud var en af verdensføderalismens store skikkelser.

Hermod Lannung

Anker Nielsen

Mogens Borly

Politisk udvalg, formand Leif Gunnarsen, København.

Økonomiudvalg, formand Jørgen Ejlstrup, København.

Skolingsudvalg, Egon Jakobsen, Haderslev

Til Verdensføderalisternes Nordiske Råd (VNR) valgtes: Manja Danneskiold-Samsøe, Knud Nielsen og Hans Solholm.

Til medlemmer af Dansk Samråd for Forenede Nationer valgtes Hans Solholm og Hakon Dyrge.

Til redaktør genvalgtes Carsten Christiansen.²⁵

1962

Året 1962 var året, hvor øst-vest konflikten nåede et nyt højdepunkt i forbindelse med Cuba-krisen. Det var også året, hvor Aage Bertelsen udgav bogen *Her er dit våben*, der bekræftede ham som mere pacifist end føderalist. Internt var det året, hvor Hermod Lannung blev landsformand. Knud Nielsen fortsatte som formand for forretningsudvalget. Ved begyndelsen af året var der også startet en EVU-landsorganisation, i første omgang med afdelinger i København, Odense og Viborg. På hovedstyrelsesmødet den 18. februar kunne Holger Petersen oplyse, at EVU nu var blevet optaget i Dansk Ungdoms Fællesråd (DUF).²⁶ På delegeretmøde i Middelfart den 15.-16. september oplyste Anker Nielsen, der var blevet formand for landsorganisationen Een Verdens Ungdom (EVU), at der nu også var afdelinger i Haderslev, Kolding, Roskilde og Aabenraa.²⁷

Billede 9.5: Annonce for Aage Bertelsens bog *Her er dit Våben*

Kilde: *Verden og Vi*, 14. årg., nr. 2 (februar 1963), p. 11. Der fulgte en diskussion af Bertelsens ideer i følgende numre af *Verden og Vi*.

²⁵ Referat af landsstyrelsesmøde den 15. november 1961. Een Verdens arkiv.

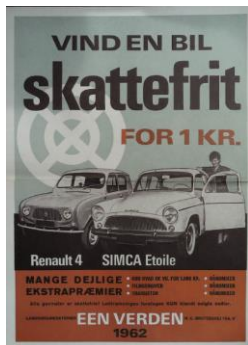
²⁶ Referat af hovedstyrelsesmøde den 18. februar 1962. Een Verdens arkiv.

²⁷ Referat af Een Verdens delegeretmøde i Middelfart Ferieby 1962. Een Verdens arkiv.

Arbejdet i FN-revisionskomiteen kom nu i gang. De tre underudvalg holdt møder: Det første om FN-styrker under Solholms formandskab og med FN-foreningens generalsekretær Mogens Hasdorf som sekretær, det andet om langsigtede ændringer af FN under formandskab af lektor Isi Foighel²⁸ og med Een Verden-folketingsgruppens repræsentant J.P. Hansen som sekretær, og udvalget for kortsigtede ændringer af FN's pagt under forsæde af FN-foreningens formand P. Veistrup og med Knud Nielsen som sekretær. I mellemtiden var udvalgets formand, Per Hækkerup, blevet udenrigsminister. Udvalget stilede mod en rapport i foråret 1963.²⁹

I forbindelse med Leif Gunnarsens fratræden som formand for det politiske udvalg havde FU-formanden ført visse forhandlinger med Hans Solholm, der ifølge referatet fra FU-mødet den 28. april 1962 (referatet dateret 8. maj) havde indvilget i at overtage formandsposten.³⁰ Den 10. maj protesterede Hakon Dyrge mod den anvendte fremgangsmåde. Han mente også, at det var uheldigt, at Københavnsafdelingen ikke var repræsenteret i forretningsudvalget.³¹

Plakat 9.2: Landslotteriet 1962

Kilde: Een Verdens arkiv.

På grund af sit arbejde i UNESCO Nationalkommissionen havde formanden for det politiske udvalg, Leif Gunnarsen, som nævnt, måttet trække sig fra det udvalg samt forretningsudvalget. Der havde efterfølgende været et enkelt møde i udvalget under ledelse af forretningsudvalgets formand Knud Nielsen, hvor man bl.a. havde diskuteret den europæiske udvikling. Hans Solholm havde trukket sig fra sine tillidsposter i Een Verden og WAWF på et FU-møde den 26 maj 1962 uden nærmere forklaring.³²

Den 28. maj 1962 kom der noget af en forklaring i et brev til landsorganisationen Een Verden fra Hans Solholm:

”Ved nærværende bekræfter jeg min meddelelse lørdag aften til formanden for forretningsudvalget, at jeg med øjeblikkelig virkning nedlægger mit mandat som medlem af Een Verdens hovedbestyrelse og som følge heraf tillige som medlem af organisationsudvalget, Dansk Samråd for Forenede Nationer og ”Pagtrevisionskomiteen”.

²⁸ Isi Foighel blev dr.jur. i 1961 og professor tre år senere. Han blev skatteminister, 1982-87, i Poul Schlüters regering.

²⁹ Bilag B. Formandens beretning for året 1961/62.

³⁰ Referat fra forretningsudvalgs mødet på kontoret den 28. april 1962.

³¹ Brev fra Hakon Dyrge til forretningsudvalget for landsorganisationen Een Verden, Kopi i Een Verdens arkiv.

³² Referat af møde i forretningsudvalget den 26. maj 1962 i Allerød. Een Verdens arkiv.

Da årsagen til min nedlæggelse har direkte relation til det internationale arbejde nedlægger jeg samtidigt mine mandater som medlem af WAWF Council og som formand for PUNF Cttee. Som en naturlig konsekvens af nedlæggelsen træder jeg samtidigt ud af VNR.

(....)

Som det formentlig er bekendt har jeg følt mig uenig med Københavns kredsens ledelse gennem længere tid og da jeg heller ikke finder kredsens arbejdsmetoder tilfredsstillende, udmelder jeg mig i fortsættelse af ovennævnte meddelelse tillige af Een Verden og udtræder som følge heraf af Nationalkomiteen.”³³

I et brev dateret 1. juni 1962 til Knud Nielsen, med kopi til Leif Gunnarsen, meddelte Hans Solholm dog, at han med glæde ville blive i Pagtrevisionskomiteen.³⁴ Han gjorde efterfølgende et stort stykke arbejde i udvalget.

Vi ved ikke nøjagtigt, hvad Solholm meddelte WAWF. Men vi har kopi af et brev fra WAWF's eksekutivsekretær Hans Beumer af 6. juni 1962, hvor denne bl.a. siger. "I am sorry that you feel that some of the members of our EC [executive committee] did not trust you. This is certainly a misunderstanding. The fact that you have been named again chairman of the PUNF Cttee alone should be enough to contradict this idea." Så nævnes det dog også i Beumers brev, at World Veterans, en international NGO, som WAWF samarbejdede med, havde besluttet ikke at samarbejde med WAWF om permanente FN styrker. Og der referes til et selektivt lille møde i august, indkaldt af Council formanden. Solholm havde kaldt det et "meeting of VIPs". Tilsyneladende var han ikke blevet inviteret.³⁵

Den 11. september 1962 sendte Hakon Dyrge et brev til medlemmerne af Een Verdens hovedstyrelse, hvori han med beklagelse sendte afbud til delegeretmødet og det forudgående styrelsesmøde: "Der er gået alvorlige overvejelser forud, inden jeg tog den endelige beslutning. Min skuffelse og mit mismod over for organisationens øjeblikkelige status har imidlertid kun åbnet mig to muligheder – enten at komme til sted og åbne eller i alt fald søge åbnet en meget åbenhjertig debat om de forhold, som jeg er utilfreds med, eller – at blive væk som protest imod disse forhold. Forhold som jeg på forskellig måde har peget på uden så meget som at have modtaget et svar fra forretningsudvalget." Beslutningen blev, at "såvel organisationen som jeg selv er bedst tjent med, at jeg i år holder mig borte."³⁶

Dyrge-Solholm konflikten m.m. havde tilsyneladende taget på dem begge. Det hele gik vel bl.a. tilbage til Solholms vælten af Borly som formand for forretningsudvalget et par år tidligere. Det blev så også lidt en konflikt mellem Solholm og Københavnsafdelingen.

Den 31. august 1962 havde foreningen en 35 minutters TV-udsendelse, der blev vel anmeldt og gav megen travlhed på kontoret. Men ifølge rapporten til delegeretmødet var forening for svag til at følge op på den interesse som TV-udsendelsen vakte. "...det gælder stadig, at denne bevægelse er den store ide i den svage krop."³⁷

³³ Kopi af brevet i Een Verdens arkiv.

³⁴ Kopi af brevet i Een Verdens arkiv.

³⁵ Brev fra J.W. Beumer til Major Hans Solholm, June 6, 1962. Een Verdens arkiv.

³⁶ Kopi af brev i Een Verdens arkiv, dateret 11. september 1962.

³⁷ Bilag B 4.

Den politiske diskussion på delegeretmødet blev introduceret af Knud Nielsen, der fremhævede staternes afhængighed. På den ene side kunne man måske se en spirende "verdenspatriotisme." FN havde kunnet bidrage til bilæggelse af nogle konflikter og gjorde en indsats over en bred front i udviklingslandene. Men nedrustningen var ikke "kommet stort videre og stadig omgivet af den kolde krigs atmosfære." Udviklingen på det europæiske område så ud til at fremme regionale dannelser andre steder i verden: "Den regionale udvikling, særligt den europæiske, som vitterligt kan komme til at betyde oprettelsen af vældige 'transformatorer' for udpumpning af økonomisk kraft til hele verden, kan måske også betyde udviklingen af en ny 'kæmpenationalisme' og nye stormagtskomplekser. Det vil afhænge af hvilken politik et forenet Europa, et samarbejdende Sydamerika o.s.v. vil føre. Risikomomenter er der i hvert fald i udviklingen."³⁸

Knud Nielsen foreslog derefter en udtalelse, der blev ændret lidt under debatten, og, vil nogen måske mene, endte med at blive lidt af et sammensurium.

Det var især Anker Nielsen, der fremkom med ændringsforslag. Ifølge referatet: "...han fandt det vigtigt, at man i stedet for Europæisk Fællesmarked talte om en verdensomspændende handelsfrigørelse og U-landenes udvikling. Ville ligeledes gerne have nævnt standsning af atomvåbenforsøg og afrustning under international kontrol i et styrket FN, som også kontrollerer opsættelse af alle rumfartøjer."³⁹

Tekstboks 9.10: Udtalelse fra Een Verdens delegeretmøde den 15.-16. september 1962 om den europæiske udvikling m.m.

Udviklingen henimod europæisk fællesskab og bestræbelserne for tilsvarende regionale sammenslutninger andetsteds i verden indebærer både mulighed for at fremme verdens eenhed (sic) og fastfrysning i nye stormagtsdannelser.

EEN VERDEN henstiller derfor til regering og folketinget at virke for, at Danmark i det europæiske fællesskab går ind for at betragte det som et væsentligt mål for fællesskabet at medvirke til verdensomspændende handelsfrigørelse og U-landenes udvikling.

Det henstilles endvidere til regering og folketing at fremsætte forslag om styrkelse af Forenede Nationer, således at verdensorganisationen bliver i stand til at virke formidlende ikke alene for samarbejdet mellem nationerne men også mellem de nye regionale grupperinger.

Dette forslag må også indebære at FN sættes i stand til at opretholde en international retsorden omfattende almindelig total kontrolleret afrustning, hvorfor organisationen bør udstyres med en international politistyrke.

FN bør også kontrollere opsendelsen af alle rumfartøjer.

Kilde: Bilag D.

Et år efter at Danmark havde søgt medlemskab af EF sammen med Storbritannien, men et år før den franske præsident general de Gaulle nedlagde veto mod britisk medlemskab, nåede Een Verden altså frem til, at der både var muligheder og farer i udviklingen uden at være særlig specifik. Forholdet til ulandene var allerede blevet et punkt i den danske debat; derfor forslaget om, at EF skulle bidrage til

³⁸ Bilag. C.

³⁹ Referat fra delegeretmøde 1962.

verdensomspændende handelsfrigørelse, hvilket EF faktisk gjorde gennem diverse GATT-handelsrunder de følgende år.⁴⁰

Udtagelsen viser, at Een Verdens ledere ikke så det større perspektiv i den europæiske integration ud fra en føderalistisk synsvinkel. Interessant nok skyldtes formuleringerne især Anker Nielsen, der arbejdede for Europabevægelsen.

I forbindelse med delegeretmødet fik vi også tal for indbetalte kontingenter: København 2.928, Øerne 1.350, og Jylland 2.299 nedlemmer, i alt 6.577, noget i retning af en halvering sammenlignet med begyndelsen af 1950erne.

Delegeretmødet vedtog også et forslag fra EVU, om, at medlemmer, der havde meldt sig ind i EVU før det fyldte 30. år, kunne forblive ungdomsmedlemmer til og med det fyldte 35. år.

I forbindelse med valg meddelte landsformand Manja Danneskiold-Samsøe, at hun ønskede at trække sig tilbage. Det var hendes opfattelse, at en landsformand kun skulle sidde i to år. Som afløser foreslog hun Lrs. Hermod Lannung, der blev valgt med akklamation.⁴¹

Erling Fischer, som vi vel kan kalde foreningens huspoet, takkede Manja Danneskiold-Samsøe med følgende lille digt:

”Klukkende bølger med solstribens gnistren
Sådan er Manja
Den værdige dame – Goddag til ministeren
Sådan er Manja
Bragende bølger – og bål og stor ild
Sådan er Manja
Aftensort vand – og pludselig morild
Sådan er Manja
Fast og myndig hvis nogen vil slåsse
Sådan er Manja osse
Hun er simpelthen landsformandinden
Kloge ord – og kys på kinden
Sund kritik, men ingen skal sværtes

⁴⁰ Der var flere indlæg om EF i *Verden og Vi*, der klart tydede på stor uenighed om holdningen til europæisk integration blandt ledere og medlemmer, og nogen vil måske sige stor uvidenhed. Se bl.a. Leif Gunnarsen, ”Nu – hvor vi skal ind i de seks,” *Verden og Vi*, 13. Årg., nr. 2 (februar 1962), pp. 12-14; A. Bergmann, ”Fællesmarkedet og Een Verden,” *Verden og Vi*, 13. årg., nr. 3 (marts 1962), p. 14; og Tage Rølle, ”Åbent brev til Een Verden,” *Verden og Vi*, 13. Årg., nr. 4 (maj 1962), p. 13. I sidstnævnte henvises til ”Et Menigt medlem skriver læserbrev om Een Verden i dag,” *Verden og Vi* 12. årg., nr. 6 (september 1961), pp. 11-12, hvor den anonyme skribent Sic. Indlægget kom godt rundt, men sluttede med at sige, at Een Verden havde forsømt den europæiske idé. Een Verden burde gøre sin stilling klar, bl.a. ”fordi Danmark med eventuelt medlemskab i De Seks bliver tilsluttet en union, der er bygget op på den federalistiske idé - altså Een Verden-tankens”. Blandt de andre deltagere i debatten var Bergmann stærkt positiv; Rølle stærkt negativ; og Gunnarsen udtrykte skepsis. Det skal måske lige føjes til, at Hermod Lannung, der blev valgt til Een Verdens landsformand i 1962, var overbevist europæer, bl.a. efter at have været medlem af Europarådets parlamentariske forsamling.

⁴¹ Om Lannung kan bl.a. henvises til Thorkild Møller og Henning Nielsen, red., *FN, Europa og Rusland: Et festskrift i anledning af Hermod Lannungs 100 års dag*. Odense: Odense Universitetsforlag, 1995, samt Henning Nielsen, *Hermod Lannung: En uforbederlig idealist*. København: Hermod Lannung Fonden, u.å. Der findes også kort CV i Dansk Biografisk Leksikon: https://biografiskeleksikon.lex.dk/Hermod_Lannung

Otte sprog plus det niende – hjertes
Du har opfyldt alt hvad vi ventede til fuldmål
Derfor gir vi dig denne guldnål.”⁴²

⁴² Referat af Een Verdens delegeretmøde i Middelfart 1962.

Billede 9.6: Hermod Lannung (1895-1996), formand for landsorganisationen Een Verden 1962-1970 og efterfølgende for WAWF 1977-1987.

Kilde: forfatterens billedsamling

Så var der valg i valgforsamlingerne til hovedstyrelsen. Følgende blev valgt:

Jylland: K.E. Thorsen, Randers, Jens Nielsen, Varnæs, Elin Ewald, Silkeborg, og V. Ranfeldt, Aarhus

København: Hakon Dyrge, Kirsten Ree, J.Foxvig Pedersen, og Mogens Borly

Øerne: R. Buhl Hansen, Odense, P. Mogensen, Korinth, og Knud Nielsen, Allerød

EVU: Friser Frederiksen, Anker Nielsen og Birte Schou, alle København. Lad os også nævne suppleanterne for EVU: Niels Jørgen Thøgersen, Viborg, Frede Buchard, Haderslev, og Peter Ravn, Roskilde, eftersom Thøgersen og Buchard siden blev meget aktive i EVU.

Selve delegeretmødet valgte derefter følgende til hovedstyrelsen (med stemmeantal i parentes). Erling Fischer (128), Manja Danneskiold-Samsøe (122), Carsten Christiansen (121), Poul Møller (119), Leif Gunnarsen (113), Jørgen Ejlstrup (110), Eckardt Jensen (102), og Niels Christensen (79). Første suppleant Ib Christensen (78).⁴³

På det efterfølgende hovedstyremøde genvalgtes Knud Nielsen som formand for forretningsudvalget, og der valgtes medlemmer af de fire stående udvalg. Følgende blev formænd for disse:

Økonomisk udvalg: Jørgen Ejlstrup

Organisationsudvalg: Mogens Borly

Skolingsudvalg: Erling Fischer

Politisk udvalg: Udvalget skulle sammen med forretningsudvalget finde frem til en formand.⁴⁴

På hovedstyrelsesmødet på Christiansborg den. 4. november 1962 blev der nedsat et udvalg bestående af Knud Nielsen, Anker Nielsen og Mogens Borly til at redigere en politisk udtalelse om Cuba-krisen, der blev vedtaget med et par mindre ændringer.⁴⁵ Referatet fra mødet gengiver ikke teksten, men den findes i *Verden og Vi's* januar 1963 nummer (se Tekstboks 9.11). Ikke noget revolutionerende forslag.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Referat af hovedstyremødet i Middelfart Ferieby den 16.9.62.

⁴⁵ Referat af hovedstyrelsesmødet på Christiansborg den 4/11 1962.

Tekstboks 9.11: Udtalelse fra Een Verdens hovedbestyrelse om Cuba-krisen, 4. november 1962.

Een Verdens hovedbestyrelse erklærede i en udtalelse fra et møde på Christiansborg 4. november 1962, at Cuba-krisen er et klart eksempel på den farlige mangel af en effektiv retsorden nationerne imellem. At gøre FN stærk nok til at bære en international retsorden er i alle staters interesse. De små og mindre stater, som repræsenterer flertallet af verdens borgere, har en særlig opgave i at gå i spidsen for denne udvikling. "Een Verden" opfordrer den danske regering til at tage initiativet til et samarbejde mellem verdens små og mindre stater på tværs af de magtpolitiske grupperinger med henblik på skabelse af bindende international ret, håndhævet af FN, som en overnational myndighed.

Kilde: "Udtalelse fra Een Verden," *Verden og Vi*, 14. årg., nr. 1 (januar 1963), p. 15.

På forretningsudvalgsmødet den 8. december meddelte Knud Nielsen, at der havde været et møde i FN-revisionskomiteen indkaldt af udenrigsministeriet, hvor Een Verdens repræsentant, Hans Solholm, "aflagde en fyldig og meget interessant rapport om arbejdet i det skandinaviske udvalg angående permanente FN-styrker fra Skandinavien" – så helt trådt ud af Een Verden arbejdet var Solholm trods alt ikke.⁴⁶

Konkluderende må det konstateres, at de første par år af 1960erne var præget af mange personlige konflikter mellem Een Verdens ledere. Det er nærliggende at konkludere, at specielt den temperamentsfulde Solholm bidrog til disse. Den usmarte vælten af Mogens Borly som formand for forretningsudvalget to år tidligere medførte også, at det i en vis udstrækning blev en konflikt mellem landsorganisationen og Københavnsafdelingen.

De vedtagne udtalelser i perioden var forholdsvis vage. Og foreningen stillede sig meget tøvende over for europæisk integration. Der var nok at se til de kommende år, hvor Hermod Lannungs og Knud Niensens lederskab skabte større forudsigelighed, uden dog at kunne løse de fundamentale problemer, som organisationen stod over for, herunder fortsat faldende medlemstal og finansielle begrænsninger.

⁴⁶ Referat af FU-mødet den 8. december 1962 på Een Verdens kontor.